

*Ніколаєнко Ю.В.,**к.е.н., доцент,**професор кафедри фінансів і банківської справи,**Чернігівський національний технологічний університет**Сакун О.С.,**к.е.н., викладач,**Коледж економіки і технологій**Чернігівського національного технологічного університету*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЛОКАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена пошуку альтернативних схем фінансування локальних інноваційних центрів. Запропоновано дві державні програми фінансування локальних інноваційних центрів. Ці програми включають інноваційні схеми фінансування, що раніше не було використано в Україні.

Ключові слова: локальний інноваційний центр, спільне фінансування, банківське кредитування, венчурний фонд, компанії spin-off.

Постановка проблеми. За умови обмеженості державних фінансових ресурсів особливої актуальності набуває проблема пошуку додаткових джерел фінансування з метою активізації розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Механізмом поворотного фінансування і відповідними послугами може бути: позика, кредит, лізинг, сумісна (спільна) діяльність, фінансова інвестиція. Державні фінансові інститути, що забезпечують реалізацію державної політики підтримки інноваційної діяльності за пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку, здійснюють фінансування інноваційних проектів на пільгових умовах повернення наданого фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансування інноваційної діяльності та підвищення її активності протягом останнього десятиліття широко досліджується сучасними науковцями. Це питання розкривається у працях таких науковців: О.М. Алімова, О.І. Амоші, Г.В. Возняк, А.Р. Гальчинського, В.М. Гейця, В.В. Зимовець, К.І. Ільїної, А.І. Кабанова, О.М. Колодзєва, М.І. Крупки, Н.І. Новікової, І.В. Федулової та інших. Головним аспектом даних досліджень є стан інноваційної діяльності, джерел і способів її фінансування за сучасних умов інтеграції економіки України у світове господарство. Незважаючи на існуючі напрацювання науковців у сфері теорії і практики фінансування інновацій, проблема пошуку альтернативних механізмів фінансування локальних інноваційних центрів в Україні залишається недостатньо розкритою.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, невирішеними залишаються питання щодо формування конкретного механізму фінансування діяльності локальних інноваційних центрів. Потребують конкретизації методи та інструменти такого фінансування, а також самі механізми здійснення банківського кредитування, інвестування та співфінансування таких центрів, їх переваги для суб'єктів такої співпраці.

Мета статті. Головною метою роботи є визначення альтернативних шляхів щодо активізації нових механізмів фінансування інноваційних центрів в Україні та виявлення перспек-

тив подальшої співпраці локальних інноваційних центрів та інших суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз світового досвіду використання таких форм активізації інноваційної діяльності у США, Японії, країнах Західної Європи, СНД та інших країнах доводить їх актуальність та перспективність для України. Разом з тим ефективність функціонування локальних інноваційних центрів багато в чому визначається належним рівнем фінансування їх діяльності, особливо на початковій стадії.

Для відпрацювання альтернативних схем фінансування локальних інноваційних центрів доцільно описати даний механізм шляхом створення спеціальних державних програм.

При створенні таких програм доцільно скористатися досвідом США як однієї з провідних країн з інноваційним типом економіки і найбільш ефективним механізмом формування інноваційної стратегії. Адаптуючи до українських умов розвитку локальних інноваційних центрів такі американські програми, як: «Програма інноваційних досліджень», «Програма трансферу технологій», «Програма трансферу технологій у галузі малого бізнесу» і «Програма новітніх технологій» [1, с. 78-90], було запропоновано дві нові програми: «Програма спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» (на основі державно-приватного партнерства), «Програма співпраці (університет – локальні інноваційні центри)».

«Програма спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» передбачає:

1) створення Агентства державно-приватного партнерства в Україні;

2) впровадження програм спільного фінансування для здійснення:

- спільних наукових досліджень і розробок у важливих для держави галузях;

- трансферу результатів досліджень до підприємств;

- інноваційних проектів локальних інноваційних центрів.

3) створення інноваційних фондів (венчурних фондів) шляхом застосування механізмів державно-приватного партнерства та мобілізації державних і приватних фінансових ресурсів для фінансування роботи локальних інноваційних центрів.

Запропонована програма передбачає посилення взаємозв'язків трикутника «державна-наука-бізнес» у контексті сприяння розвитку локальних інноваційних центрів. Концепція програми повинна будуватися на основі гармонійного поєднання публічних і приватних інтересів, а регулювання відбуватися за рахунок оптимального збалансування регуляторних і ринкових важелів. При цьому підкреслюється роль держави:

- у фінансуванні фундаментальної науки (пріоритетних, у тому числі соціально-важливих її напрямках);

- у державно-приватному партнерстві для мобілізації інвестування з приватного сектора;

- у створенні системи взаємодії бізнесу і науки.

Провідну роль повинні відіграти приватний бізнес і підприємницька ініціатива. Змінюється і роль держави в інноваційних відносинах. Держава виступає у відносинах не тільки як суб'єкт влади, а як рівноправний партнер, як підприємець, готовий розділити ризики від інноваційної діяльності.

«Програма спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» повинна реалізовуватись на таких рівнях:

- на стратегічному рівні – Агентство державно-приватного партнерства, до складу якого необхідно залучити представників державної і приватної сфери. До повноважень Агентства має входити насамперед прогнозування потреб національної економіки, окремих галузей з позицій забезпечення технологічних переваг їх конкурентного розвитку, відбір на конкурсній основі інноваційних проєктів, створення або сприяння створенню нових і високотехнологічних виробництв, виставкове, інформаційне та маркетингове забезпечення інноваційної діяльності;

- на рівні науки – локальні інноваційні центри (технопарки, індустріальні парки, наукові парки, інноваційні центри, науково-дослідні установи, бізнес-інкубатори), що будуть оцінювати інноваційну спроможність (ринкову орієнтованість) результатів наукових досліджень, кваліфікувати об'єкти інновацій, надавати допомогу з бухгалтерського обліку та оподаткування, патентного забезпечення та оформлення прав інтелектуальної власності малим інноваційним фірмам;

- на рівні впровадження у виробництво – комерційні партнерства на базі науково-дослідних установ з метою інновацій-

ної діяльності, тобто комерціалізації розробок, у які державні наукові установи увійдуть з правами інтелектуальної власності, а приватні інвестори з фінансовими внесками;

- на рівні фінансування – Інноваційний фонд спільного державно-приватного інвестування, який слід створити у формі акціонерного товариства приватного права; він складатиметься з холдингу та дочірніх компаній, 50% капіталу якого належить державі, а решта – приватним інвесторам.

З метою формування дієвих механізмів фінансової підтримки інноваційної діяльності, нововведень у промисловості та забезпечення економічного зростання в Україні доцільно в рамках державної фінансової системи ввести окремий структурний елемент – Інноваційний банк. Це сприяло б збільшенню сукупного обороту фінансування інноваційних проєктів локальних інноваційних центрів. На початковому етапі діяльності держава повинна володіти контрольним пакетом акцій цього банку. Іншими національними співзасновниками банку будуть великі підприємства та будь-які інші зацікавлені платоспроможні суб'єкти господарювання, згодом можуть залучатися і нерезиденти країни.

З метою захисту від ризику та гарантування повернення приватного капіталу інвестору в разі настання ризикової події, доцільним є уповноваження обраної органами виконавчої влади страхової компанії зі страхування інвестицій в інновації. Ця компанія має тісно співпрацювати з усіма інституційними структурами, у першу чергу, з Інноваційним банком та Інноваційним фондом.

Для забезпечення спільного фінансування програма використовує такі механізми:

- надання прямих кредитів Інноваційним банком тим ЛПЦ, які з тих чи інших обставин не можуть скористатися звичайними каналами залучення кредитних ресурсів. Це відкриє

Рис. 1. Загальна схема взаємодії суб'єктів за «Програмою спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів»

Джерело: розроблено авторами

додаткові джерела ресурсів для технопарків і бізнес-інкубаторів, одночасно забезпечить фінансовий обіг і прибутковість банку;

- надання інвестицій Інноваційним фондом спільного державно-приватного інвестування на реалізацію тих проєктів ЛПЦ, які були відібрані Агентством державно-приватного партнерства. Даний механізм передбачає можливість сприяння розвитку стратегічно важливих розробок і напрямів наукових досліджень для країни;

- фінансова підтримка резидентів індустріальних парків, які інвестують в інновації: спільне фінансування оплати праці персоналу, задіяному в науково-дослідній роботі (на 50% фінансується Інноваційним фондом);

- спільне фінансування проєктів, перенесення в індустріальні парки виробництв з більшою доданою вартістю (до 40% фінансується з Інноваційного фонду). Це дозволило б підвищити привабливість українських індустріальних парків, створити бізнес-кейс для приватних інвестицій в облаштування парків та реєстрацію парків у національному реєстрі та стимулювало б переміщення в країну більш високотехнологічних виробництв;

- спільне фінансування відібраних на конкурсній основі Агентством державно-приватного партнерства проєктів, ініціаторів створення локальних інноваційних центрів: бюджетне фінансування – 30% від вартості проєкту, решта – приватні компанії або органи місцевого самоврядування;

- застосування механізмів венчурного фінансування ризикових інноваційних проєктів через формування спільних фондів венчурного капіталу на регіональному рівні.

Доцільно застосувати досвід Ізраїлю та Великобританії. Дольова участь спеціально створених державних інвестиційних фондів у регіональних венчурних фондах стала каталізатором розвитку венчурного інвестування та активно впроваджується і на сьогодні. Обидва фонди створюються в організаційно-правовій формі обмеженого партнерства, здійснюють свою діяльність під керівництвом приватних керуючих компаній (як правило, зарубіжних). Кошти держави складають зазвичай не більше 50% від кожного регіонального фонду, решта має бути залучена від приватних інвесторів. Відносно виплат діє правило першого постраждалого на користь приватного інвестора [2, с. 70].

Загальна схема взаємодії суб'єктів за «Програмою спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» представлена на рисунку 1.

Перевагами цього механізму є: по-перше, для бізнесу – пряма державна підтримка інновацій, можливість інвестування під гарантії держави; по-друге, для держави – зниження бюджетних витрат за рахунок залучених коштів в сферу інноваційної діяльності, підвищення інноваційної активності пріоритетних галузей економіки, розподіл інноваційних ризиків.

«Програма співпраці «університет – локальні інноваційні центри» має за мету подолання розриву між освітою та впровадженням отриманих знань у створення інновацій. У межах даної програми ключовими є дві базові програми: програми спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» і програма створення молодіжних інноваційних центрів. При створенні першої

програми як прототип доцільно взяти досвід США. Поряд із стратегічними бізнес-альянсами протягом останніх 30 років у США набули активного розвитку партнерські взаємовідносини «університет – промисловість». Фінансування в таких випадках здійснюється на контрактних засадах, а власником результатів досліджень є фінансуюча компанія. Система «університет – промисловість» стала настільки розповсюдженою, що в багатьох навчальних закладах було створено спеціальні центри (понад 1000 по всій території США), які обслуговують такі проєкти [3, с. 60]. На нашу думку, стимулювання такої співпраці сприяє прискоренню виникнення різних видів локальних інноваційних центрів шляхом поєднання інноваційного потенціалу освіти і комерційного прогресу, а значить, і досягненню мети створення ЛПЦ – комерціалізації інновацій.

Програма спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» передбачає два варіанти механізмів фінансування таких центрів. Перший варіант ґрунтується на формуванні дослідницького центру у формі корпорації, до складу якої можуть входити університети, приватні інвестори, місцева влада, інші спонсори і зацікавлені особи. Кожний корпоративний член Центру вносить до спільного фонду річний фіксований членський внесок, що спрямовується на фінансування фундаментальних досліджень, тематика яких визначається Радою Центру.

Наступним етапом є впровадження наукових розробок у виробництво шляхом створення компанії spin-off. У разі успішного її функціонування Фонд центру повинен розподілити отримані доходи між учасниками. Університетам та інститутам необхідно звітуватися про надходження від ліцензування, інвестицій від зовнішніх інвесторів у дослідження і розробки та компанії spin-off, про надходження від діяльності spin-off, про кількість створених робочих місць або розроблені продукти соціального призначення перед Радою Центру. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «університет – промисловість» у формі корпорації представлена на рисунку 2.

Другий варіант передбачає участь у фінансуванні інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд

Рис. 2. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «Університет – промисловість» у формі корпорації

Джерело: розроблено авторами

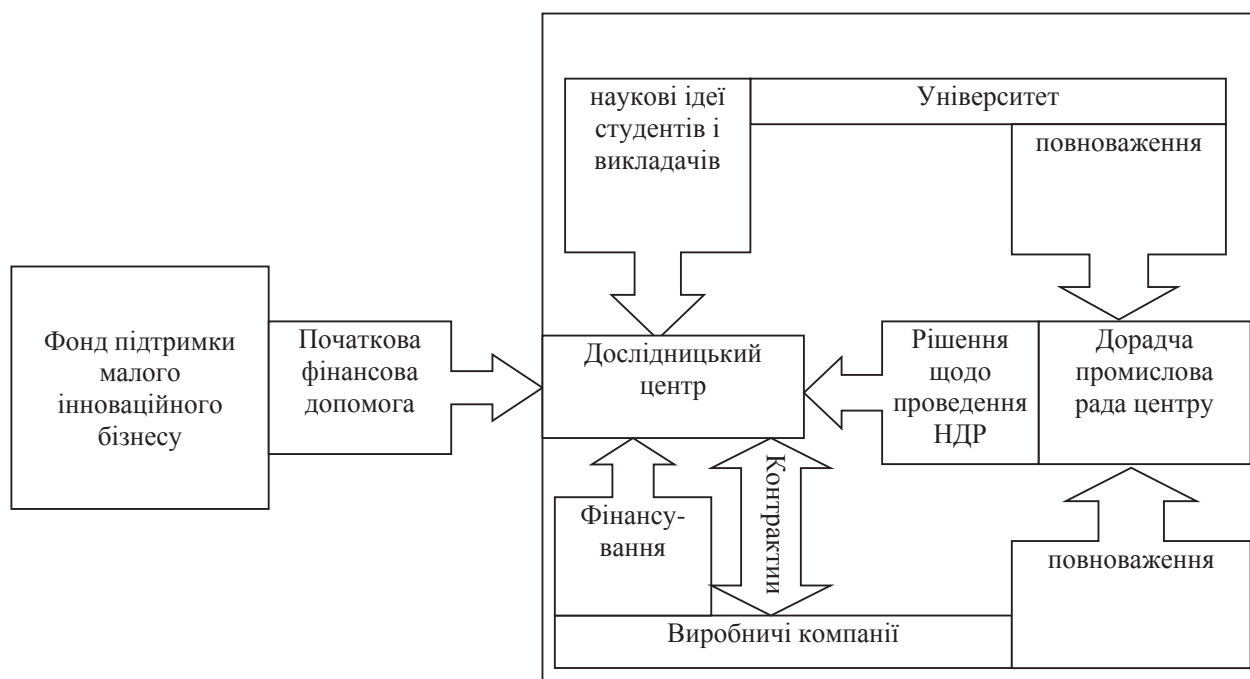

Рис. 3. Базова схема механізму функціонування Дослідницького центру «Університет – промисловість» за допомогою Фонду підтримки малого інноваційного бізнесу

Джерело: розроблено авторами

підтримки малого інноваційного бізнесу», що був створений у 2011 році [4] за таким механізмом: Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу надає відносно невелику фінансову підтримку центрам – 20%. Водночас 80% надходить з інших джерел – переважно від промислових компаній. Якщо центр може довести свою спроможність виконувати серйозні дослідження, Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу надає грант на п'ять років, який може бути продовжений ще на п'ять років, але на меншу суму. Метою є надання сприяння започаткуванню роботи центру, а також підтримка на етапі становлення, але надалі центри мають утримуватися за рахунок університетів і промисловості. Партнерство сторін у центрі формалізується через прийняття спільних рішень Дорадчою промисловою радою центру, представниками університету і бізнесу щодо проведення науково-дослідних робіт. Індикатором успіху, за критерієм Фонду, має стати обсяг дослідницьких робіт, що здійснюються центром за контрактами з промисловістю (рис. 3).

Також визначено, що важливим завданням для держави є пошук перспективних ідей в університетах і дослідницьких центрах, забезпечення інвестиційного фінансування на ранніх стадіях розвитку компаній, фінансування розробки бізнес-планів і науково-дослідної діяльності, розширення міжнародного співробітництва дослідницьких організацій. Для забезпечення фінансування можуть бути застосовані наступні механізми: фінансування проектів на рівні до 30%, за допомогою прямого субсидування; виділення грантів компанії до половини витрат, якщо вона проводить дослідження в кооперації з університетом, а не тільки розробку нового продукту; виділення ризикових позик компанії до 60-70% від витрат на розробку нового продукту або процесу. Компанія зобов'язана повернути позику, якщо розробка успішно була виведена на ринок; здійснення фінансування проектів терміном до двох років, а в разі сприятливих результатів розробки нового

продукту продовжується ще на 2-3 роки у вигляді ризикового позики. Такі заходи можуть бути покладені на Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу, оскільки це не суперечить його статуту і меті створення.

Висновки і пропозиції. Отже, запропоновані заходи з удосконалення фінансової підтримки локальних інноваційних центрів реалізуються за допомогою двох державних програм. Ці програми передбачають поєднання в єдину систему взаємодії локальні інноваційні центри, фінансово-кредитні установи, промислові підприємства, вищі навчальні заклади і приватних інвесторів за допомогою непрямих інструментів державного впливу. Реалізація цих програм забезпечить перехід виробництва на новий інноваційний рівень, сприятиме позитивним зрушенням у галузі освіти, підвищить зайнятість населення і, як наслідок, активізує розвиток національної економіки в цілому.

Література:

1. Мельниченко О.А. Інноваційний розвиток національної економіки: виклики для держави, бізнесу та населення / О.А. Мельниченко // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – С. 308-317.
2. Денисюк В.А. Комерціалізація результатів наукових досліджень: європейський досвід та стан в Україні / В.А. Денисюк // Актуальні проблеми науково-технологічної та інноваційної політики в контексті формування загальноєвропейського наукового простору: досвід і перспективи. Матер. XXIII Київ. міжн. симп. з науков. і н.-техн. прогнозування., м. Київ, 16-17 червня 2010. – К. : Фенікс, 2010. – С. 66-76.
3. Мехеда Н.Г. Особливості та проблеми формування інноваційної інфраструктури в Україні / Н.Г. Мехеда, К. Завадська // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. – 2010. – № 4. – С. 36-40.
4. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»: Постанова, Статут від 12.12.2011 № 1396 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-%D0%BF>.

Николаенко Ю.В., Сакун А.С. Предложения по усовершенствованию механизма финансирования локальных инновационных центров в Украине

Аннотация. Статья посвящена поиску альтернативных схем финансирования локальных инновационных центров. Предложены две государственные программы финансирования локальных инновационных центров. Эти программы включают инновационные схемы финансирования, которые раньше не были использованы в Украине.

Ключевые слова: локальный инновационный центр, совместное финансирование, банковское кредитование, венчурный фонд, компании spin-off.

Nikolaenko Yu.V., Sakun O.S. Suggestions to improvement of financing mechanism of local innovative centers in Ukraine

Summary. The article is devoted to the search of alternative charts of financing of local innovative centers. Two government programs of financing of local innovative centers are offered. These programs are included by the innovative charts of financing which before was not used in Ukraine.

Keywords: local innovative center, general financing, bank crediting, venture fund, companies spin-off.